

TRACTATVS

Petri bertrandi Cardinalis Eduen-
sis De origine Iurisdictionum: seu de
duabus Potestatibus temporali sci-
licet ac spirituali.

VENVNDATA

tur Parisius A Reginaldo Chaudiere cōmorante in
vico sancti Iacobi sub intersignio hominis siluestris.

Vando mecum reputo tua Gualtere in me
bñficia, tantus eorū statim aceruus ibi exur-
git, vt scribendi gratia in manus sumptū sā-
pius calamū pudorosus abiiciā. tamen quia
nō parum aperte / faciliq; cōiectura colligo,
me eo tibi nō minus debitorem fieri, abdi-
care tandem pudorē oēm cōstitui: ne absq;
significatione alicuius non ingratae aduers-
sum te saltem voluntatis, ex morula vltiore minus ac minus tibi
bisoluendo fiam. Sed quia clare video (vt es vir modestissimus)
nolle te hmoi a me bñficia hic cōmemorari, obediēdū existimauis:
et fuit hoc pfecto mihi longe gratissimū: vt quæ tot se simulinges-
rant: vt Fortuna etiā ipsa si fieri mihi mater non recusat, p eam
tamē nunq̄ mihi liceat, aliquid tuę beneuolentię attingere. tantū
abest, vt paria tecū facturū me sperem. qui (vt cætera iam taceā)
tam sedulo solliciteq; sacrosancto ordini mihi recens inaugurato
meoq; circa eū tyrociniō ac institutioni, tam pius moderator præ-
stofuisti, vt i multū optarim / lucroq; maximo deputarim, satis ha-
bere velis: si meipm totū sine redemptionis spe vlla tibi dedam.
Quum itaq; in hunc libellum nullis antehac typis excusum, mul-
taq; vetustate deformatū, nuper incidissemus, præcipua mihi illa
ratio fuit vni tibi eum potissimū nuncupādi: vt aliquē saltem frus-
tulū meæ in te voluntatis delibare possis. Quo in libro inuenias
discrepantiam ecclesiasticę potestatis a seculari, nō minus vere, q̄
ingeniose collectam: pscissumq; turpem istum abusum, quo con-
tra oēm equitatis ordinē, siue inscitia siue calumnia, non facile dis-
xero, iam passim potestates istę cōfunduntur: quartū administra-
tio ad diuersos omnino pertinere debet. sed vt breui me expediā
hic mihi quicquid de duplicis huiusce ptātis rōne alicui vel differ-
tum est vel differetur (vt in tantillo fieri potuit breui admodū cō-
prehensione, positum esse videtur. Quocirca mi Gualtere, ne tale
ornamentū alioqui ornatissimę Bibliothecę Conuentus tui (cuius
curam tu geris) desit, postulo vt istuc pfciscenti aliquē in ea lo-
culum cōmonstrare velis: quē cū honestare tueri possit: fecerisq;
rem te nō indignā & Mululo tuo imo nostro rē gratissimā. Vale
cū sorore mea: quā cū sanctis morib⁹, tū similitudine maxime tui
fac eruditorem reddas. Parisij ex cubiculo nostro. Anni redem-
ptionis. M. D. XX. Idibus Maijs.

Tractatus de origine Iurisdictionum seu de duabus pote-
statibus temporalis scilicet ac spiritali: quibus vniuersus chri-
stianitatis populus regitur: a reuerēdo in Christo patre dño
Petro Bertrandi diocesis Vienēsis: ecclesię Eduensis dum
viueret episcopo: & demū tituli sancti Clementis cardinali: in
lucē nuperrime inuulgatus: Fœliciter incipit.

CHRISTI ac indiuiduæ trinitatis inuocato
auxilio hoc opusculū aggredimur. Ad cui⁹
& materię euidētiā querūtur quatuor. Pri-
mo queritur. Vtrū ptās secularis per quā po-
pulus regitur quātū ad tpalia sit a deo. Secū-
do q̄ritur. Vtrū præter ptātem laicā seu secu-
larē sit vel esse debeat alia ptās iurisdictionis
necessaria vel expediēs ad bonū regimē po-
puli. Tertio queritur. Vtrū hę duę potestates seu iurisdictiones pos-
sint cōcurrere in vna persona: ita q; vna & eadem persona habeat
vtrāq; potestātē seu iurisdictionē. Quarto queritur. Vtrū potestas
spiritalis debeat dominari temporalī aut econtra.

Primo q̄ritur vtrū ptās secularis per quā po-
pulus regitur quātū ad tpalia, sit a deo. Et ar-
guitur q̄ non: quia quę ad deo sunt ordinata
sunt, vt dñ Ro. xiiij. Sed in ptāte vel auctorita-
te dñi tpalis inueniūtur multe deordinationes: vt
pote quia puer dñatur seni: & stult⁹ sapi-
enti: ergo talis ptās seu dñum nō est a deo.
ad hoc facit extra de electo. c. venerabilē. §. j. In auctori-
tate dñogē
tpaliū in-
ueniūtur
multę de-
ordinationes.
Item Osee. viij. dicitur ex persona dñi de malis principibus. Ipfi
regnauerunt & non ex me. ergo videtur q; potestas malorū prin-
cipum non sit a deo. ad hoc facit. viij. q. prima. c. audacter. In cō-
trarium est quod dicitur Roma. xiiij. Non est potestas nisi a deo.
xxiiij. q. vij. c. quid culpatur. & qui potestati resistit, dei ordinatio-
ni resistit. vj. quest. iij. c. qui resistit. quod non esset nisi potestas &
dominium essent a deo ordinata. Responsio. Dicendum est q;
potestas & dominium regendi populum est a deo quātum ad de-
bitum: non autem semper quantum ad acquisitionem vel vsum: An ptās
regēdi po-
pulum sit
a deo.
videlicet quando male acquiritur: vel post acquisitionem homo
male vitur. Primum patet sic. Illud quod est debitum esse in ho-
minibus secundū rectam rationem, est debitum esse in eis secun-
dum diuinam ordinationem: quia ad hoc deus rationem honi-
nibus edidit: vt ipsi secundum rationem viuant. Sed secundū ra-
tionem debitum est potestatem regiminis esse inter honūnes:

ergo illud idem est scdm diuinam ordinationem. Maior iam patet: sed minor probatur: quia illud est scdm rectam rationem in moribus quod est scdm conformitatem ad bonitatem que est in rebus naturalibus: quia ars imitatur naturam. ff. de adop. l. adoptio. Sed potestas domini & regiminis est scdm conformitatem bonitatis que est in rebus naturalibus ergo &c. Minor per syllogismum adhuc probatur: quia in naturalibus inferiora reguntur per superiora: & multitudo per unum. Denique totum uniuersum ad modum exercitus ordinatur sub vno principe qui est deus. vt dicitur. xij. Meta. ergo &c. Item Philosophus dicit primo Politico. q. in omni potestate ordinata naturale est & expediens q. vnus principetur & cetera sint subiecta: ergo in pluralitate hominum debitum est & expediens q. vnus principetur & ceteri sint subiecti. In hoc autem consistit ordo & ratio potestatis & domini: ergo potestas & dominium ad regendum populum est hominibus scdm debitum rationis & diuine ordinationis: ad hoc facit. ff. de origi. iur. l. ij. §. nouissime. Non est ergo intelligendum q. auctoritas iurisdictionis seu regiminis secularis sit a deo hoc modo quasi deo a principio quo creauit genus humanum commiserit alicui hominum regimen aliorum: aut q. dederit speciale preceptum seu fecerit specialem ordinationem quis preesset alijs. Sed solum auctoritas iurisdictionis seu regiminis sic est a deo: quia scdm rectam rationem quam deus indidit homini, debitum & conueniens temporalem auctoritatem regiminis esse inter homines & q. ipsi inter se de hoc conueniant.

Deo a principio quo deus hominem creauit dedit ei vt preesset piscibus maris & volatilibus celi & bestijs terre. vt dicitur Genesis. i. Tamen nulli hominum commisit specialiter dominium super alios homines: nec de hoc fecit speciale preceptum nec specialem ordinationem. Sic igitur & non aliter auctoritas iurisdictionis secularis inter homines est a deo nisi in aliquibus de quibus deus specialiter ordinauit & mandauit q. preessent terre & genti vt infra dicitur. Sed priuilegia paucorum non faciunt legem communem: super quibus vide quod notat Inno. extra de foro compe. c. licet ex suscepto. Dico tamen q. affectio potestatis seu domini & usus non semper est a deo: videlicet quando modus perueniendi ad potestatem seu dominium vel modus potestatis iam adeptę vel domini, est malus vel illicitus: de quibus intelligitur illud quod dicitur Osee. viij. Ipsi regnauerunt & non ex me. principes extiterunt & non cognoui. Modus autem debitus perueniendi ad potestatem seu auctoritatem regendi populum, est duplex: videlicet per hereditariam successionem & per electionem. Sed modus perueniendi

per hereditariam successionem non potest esse primus: qui enim successore regendi cedit alij non est primus: quia ille alius precedit: igitur primus modo populum perueniendi debite ad auctoritatem regiminis est per electionem est duplex dei vel hominum. Et ille qui est per speciale electionem dei rarus fuit & quasi priuilegiatus. Ille autem qui est per electionem & consensum populi est communis. Omnis autem alius modus perueniendi ad auctoritatem regiminis puta per violentiam potestatis vel astutiam fraudulentę est illicitus. Et si aduertimus processum sacre scripture inuenimus clare q. potestas iurisdictionis temporalis seu secularis quantum ad quatuor imperia: videlicet Assyriorum & Chaldeorum quantum ad primum. Medorum & Persarum quantum ad secundum. Grecorum quantum ad tertium. Romanorum quantum ad quartum: non fuerunt a principio legitime introducta, sed per violentiam usurpata. Imperia de imperio enim Assyriorum & Chaldeorum patet: illud enim incepit de quibus a Nembroth de quo dicitur Genesis. x. c. q. ipse cepit esse potes hic dicitur fuisse in terra & erat robustus venator coram domino: id est oppressor hominum: sicut ibidem exponitur per Magistrum historiarum & alios quoque expositores. Vnde per violentiam & oppressionem aliorum ipse acquisiuit sibi regimen & imperium: & fuit principium regni eius Babylon & Arach: & calane in terra Sennaar. de qua egressus est Assur qui edificauit Niniuen: vt in eodem. c. dicitur. De imperio autem Medorum & Persarum q. fuerit per violentiam introducum patet Danielis. v. vbi legitur q. interfecto Balthasar rege Babylonis per Cyrum & Darium translatum fuit imperium & regimen in Medos & Persas. Nec obstat quod de Cyro probatum fuerat per Esaiam. xlv. c. vbi dicitur sic. Christo meo Cyro cuius apprehendi dextram vt subiiciam ante faciem eius gentes & dorsa regum vertam. ac per hoc videtur q. ipse voluntate & auctoritate dei & sic legitime successit in regnum & imperium: cuius oppositum dictum fuit: scilicet q. hoc imperium usurpatum fuit per violentiam & non legitime introductum. Et dicendum est ad hoc dupliciter. Vno modo q. Cyrus non successit primus in imperium sed Darius. de quo auctoritas Esaię loquitur. Et sic prima introductio illius imperij fuit per solam violentiam usurpata. Solutio. quia scdm beatum Augustinum deus cum sit summe bonus non sineret mala fieri nisi ex malis sciret elicere bona. Et quia deus preuidit q. Cyrus adeptus imperio permetteret filios Israel exire de captiuitate & redire in Hierusalem ad cultum dei quod fuit valde bonum & cessit ad magnam gloriam dei. Et ideo permissit q. veniret ad imperium licet per violentiam & usurpationem: nam quia ad hoc secuta sunt duo bona: scilicet interfectio regis Balthasar.

far qui vasa dñi exposuit ad bibendum concubinis suis. vt legitur Danielis. v. c. & liberatio populi dei de captiuitate babylonica. Auctoritas ergo Esaię. xlv. c. super⁹ allegata: qua dñr Christo meo Cyro &c. nō est sic intelligēda: q̄ ipse auctoritate dei obtinuit imperiū: sed per eam datur intelligi impotētia resistēdi in Balthasar: & regib⁹ sibi adherētibus & ordinatio dei de liberatione populi: quod satis innuit textus illius. c. vbi dicitur. Accinxi & nō cognouisti me: vt sciant &c. quasi dicat. accinxi te fortitudine ad bellum contra regem Babylonis & auxiliares eius: sed tu non cognouisti me: quia in bellando non habuisti oculum ad deum: ego tamen totum ordinaui ad liberationem populi mei. Et sic illa auctoritas non arguit q̄ Cyrus fuerit legitime adeptus imperium.

Imperiū Gręcorū nō per viā legitimam sed per armorum potētiā insurrexit.

¶ Post imperium Medorū & Persarū successit imperiū Gręcorū non per viam legitimā electionis vel hereditarię successionis: sed per meram violentiam potētię & armorum. sicut clare patet in principio primi libri Machabeorum. vbi dicitur q̄ Alexāder rex Gręcorum percussit Darium regem Persarū & Medorū: & cōstituit prelia multa: & interfecit reges terre: & sic obtinuit imperiū.

¶ De imperio autem Romanorū clare patet ex Chronicis & diuersis historijs q̄ simili modo insurrexit per potētiā & secularē prudentiam. Ex quibus patet q̄ potestas secularis quātū ad quatuor imperia sibi inuicem succedētia nō fuit a principio legitime introducta sed per violentiā vsurpata. In signum huius hęc quatuor imperia seu regna ostensa sunt Danieli in visione sub similitudine non hominum sed bestiarum: quia non insurrexerunt per viā rationis sed impetu sensualitatis quātū ad primā sui originē. Si autē processu temporis hęc regna reducta sunt ad statum legitimum oportet q̄ hoc fuerit accedente cōsensu populi expresso vel interpretatiuo.

¶ De regno autē Israel legimus q̄ habuit legitimum initium. Saul em̄ primus rex forte fuit electus auctoritate dñi vt ex cōsensu populi: eo autem reprobato propter inobediētiam electus fuit Dauid a deo & vnctus per Samuelem. vt legitur primo regū. xvj. c. & filij ei⁹ successerūt ei in regnū ex ordinatiōe dei.

¶ Ad rationes respondendum est & iam patet de facili respōsio ad primam rationē: quia quāuis acquisitione potestatis & iurisdictionis & in eius vsu vel abusu possit esse deordinatio: tamen in ipso ordine superioritatis & subiectionis in quo cōsistit dominiū potētię & auctoritatis iurisdictionis non potest esse inordinatio sicut ordinat⁹ als non potest esse inordinatus: quia iam non esset ordo.

¶ Ad secundam responsum est in corpore solutionis. Ratio autem in oppositum solum probat q̄ potestas iurisdictionis est inter

homines a deo inquātum deus indidit hominibus rationem per quam debitum est in hominibus esse talem potestatem per bonū regimen eorum. ¶ Canonistę aliter respondent ad hanc rationē & sic cum dicitur q̄ non est potestas nisi a deo, intelligas iubente vel sinente. xxvj. q. v. nec mirū. Sic rñdetur in dicto. c. audacter.

¶ Secunda Questio.

Secundo queritur vtrum preter potestatem laicā vel secularē sit vel esse debeat alia potestas iurisdictionis necessaria vel expediens ad bonum regimen populi. Et arguit q̄ non: quia pluralitas principatū non est bona. vt dicitur. xij. meta. in fine.

Pluralitas principatū nō est bona.

Sed pluralitas potestatum & iurisdictionum dispartitarum: quarū vna non continetur sub alia arguit pluralitatē principatū: quorū vnus nō est sub alio: ergo talis pluralitas nō est expediens neq; bona: ideo preter potestatem secularē de qua in precedēti questione dictum est: non oportet aliam ponere que nō sit ei subiecta vel econuerso. Item sufficit populo q̄ viuat virtuose: sed ad hoc sufficit potestas secularis que per poenas & premia & per leges intendit homines facere bonos & virtuosos & operatores bonorū. vt scribitur. ij. Ethicorum. & ff. de iusti. & iure. l. j. §. j. In contrariū est quod Christus dedit Petro & apostolis potestatem excōmunicandi. Matthei. xvij. dicens. Qui ecclesiam non audierit sit tibi tanq̄ ethnicus & publicanus. ij. q. j. c. si peccauerit cum ibi notatis Et subdit. Amen dico vobis: quecunq; ligaueritis super terram erunt ligata & in celis: & quecunq; solueritis super terram erunt soluta & in celis. xxiiij. q. vij. c. quodcunq; xxiiij. q. iij. c. si heres. l. distinctio. c. vt cōstituerentur. xx. distin. prope finem de maio. & obedi. c. solite ad finem. Hęc autem potestas data apostolis ad bonum regimen populi est alia a potestate seculari: ergo &c. Respōsio: videndum est primo ad quid ordinatur potestas iurisdictionis: & ex hoc secūdo apparebit propositū. ¶ Quātū ad primū sciendū est q̄ potestas iurisdictionis ad hoc ordinatur vt hoies arceant a malis: & inducātur ad bonū. j. Petri. ij. dñr de potestate iurisdictionis: quod est ad vindictā maleficiorū laudē vero bonorū. iij. dist. c. factę sunt leges. & ad Roma. xiiij. Vis timere prātem: bonū fac & habebis laudē ex ea: nā principes nō sunt timori boni opis sed mali. Ex hoc ad ppositū dicēdū est q̄ si bona ad q̄ faciēda hoies debēt induci & mala a quib⁹ hoies debēt arceri pertinet solum ad presentē vitā ciuilē & politicā, tunc sufficeret ad regimen populi ptās iurisdictionis secularis: nec aliqua alia esset necessaria: cui⁹ rō est: quia per virtutes morales & acquisitas: & maxime p prudentiā

Ptās iurisdictionis ad qd ordinatur.

A. iij.

& iustitiam que debent esse in rectore potest sufficienter regi & dirigi vita presens moralis & politica: sic precise accepta: sed hec potest sunt & debent inesse principi seculari habenti potestatem regens scilicet diuini populum quantum ad presentem vitam ciuilem & politicam: ergo sufficiens preter potestatem secularem nulla alia potestas est necessaria ad regendum populum in vita ciuili & politica sic precise accepta. Sed quia vita fidelium & christianorum non tendit solum ad bona & mala presentis vite: imo principaliter tendit ad bona future vite & ad ea acquirenda ordinat omnia bona vite presentis secundum illud Matthei. vii. Primum querite regnum dei: & iustitiam eius. Summe etiam horret inter omnes poenas illam quam post mortem corporis anima & corpus finaliter timent perpetuo in gehennam. Vnde Matthei. j. dicitur. Nolite timere eos qui occidunt corpus anima autem non possunt occidere: timete eum qui potest animam & corpus mittere in gehennam. Et idem habet Lucae. xij. & xi. q. iij. c. nolite. xxiiij. q. vj. in principio. xxxj. q. ij. c. lotharius. de poenitentia. distin. ij. c. dudum sanctam. versiculo sic est regnum dei. Ideo inter fideles & christianos ne exorbitent a fine quem intendunt: & si errauerint in via reducantur ad eam necessaria est potestas ad quam pertineat eos ad finem predictum dirigere & deuiantes corrigere: & ad rectam viam reducere, non solum exhortationibus sed poenis congruentibus. Et quia ad hoc non sufficit potestas secularis que de se nihil nouit de donis & premijs vite future nec de meritis seu demeritis que ad eam perducunt seu abducunt: ideo preter eam inter christianos necessaria est alia potestas spiritualis quam Christus verus deus & verus homo dedit beato Petro, quando ei commisit regimen vniuersalis ecclesie. Ioan. ultimo. c. Et prius promiserat dicens. Et tibi dabo clauis regni celorum: & quodcumque ligaueris super terram erit ligatum & in celis Matthei. xvj. Et differt hec potestas quantum ad suam primam originem a potestate seculari: quia origo huius potestatis fuit a deo immediate: videlicet a Christo tradente eam certae persone: scilicet Petro pro se & suis successoribus: a quibus derivatur in alios. Potestas autem secularis non fuit a principio sic instituta sed modo quo dictum est in prima questione in corpore solutionis: quauis in quibusdam regnis & maxime in regno Iudee fuit aliquid simile: ut dictum fuit in fine eiusdem questionis. Vnde de sequitur que potestas spiritualis & ecclesiastica non solum est in se legitima: sed etiam quantum ad suam primam acquisitionem: quod non potest dici de prima acquisitione potestatis secularis:

Timete eum qui potest corpus & animam mittere in gehennam.

saltem quantum ad imperium. ¶ Ad primum argumentum dicendum est que pluralitas principatum quorum vnus non subest alteri, non est bona: sed non est sic in proposito: quia inter omnes christiani potestas principatus secularis subest aliquo modo potestas capituli scilicet iurisdictionis spiritualis & ecclesiasticae. ut patebit in sequentibus: ris subest igitur. ¶ Ad secundum dicendum est que non debet sufficere populo fidelium: qualis est populus christianus, que viuat virtuose quantum iurisdictione ad virtutes morales & politicas, de quibus loquuntur morales nisi philosophi: sed oportet que viuat secundum virtutes theologicas que dirigunt actus fidelium & christianorum ad vitam beatam: de qua vita & virtutibus theologis ad eam dirigentibus nihil nouit ratio naturalis nec potestas secularis super ea fundata.

¶ Tertia Questio.

Tertio queritur vtrum hec due potestates seu iurisdictiones possint concurrere in vna persona: puta que vna & eadem persona habeat vtramque potestatem seu iurisdictionem. Et videtur que non: quia due species eiusdem generis proximi non se communiuntur in eodem subiecto: sicut homo & asinus: albedo & nigrum eiusdem generis: sed hec due potestates & iurisdictiones sunt due species eiusdem generis proximi: ergo non communiuntur se in eadem persona. ad hoc facit. ff. pro suo. l. si in alia. circa principium. ibi cum copatiuntur dicit: neque enim idem & pro suo & clam possidere potest: & quod in eodem ibi notatur. ad idem facit quod legitur. xxij. questione. ij. ca. cum subiecto. humilitatis. xxxij. q. ij. c. cum renunciauit. Item Matthei. xxij. dicit Christus. Reddite que sunt Cesaris Cesari: & que sunt dei deo. xxij. q. viij. c. sed in morte. & c. conuenior. extra de cleric. coniug. ga. c. ex parte. In quo videtur innuere diuisionem predictarum iurisdictionum: spiritualis videlicet & temporalis: & personarum in quas cadunt: quia temporalis cadit in Cesarem: spiritualis vero in prelatos qui sunt vices dei in terris. Igitur predictae due iurisdictiones non debent esse in eadem persona. Item Christus qui spirituales potestates dedit ecclesie in Petro & in successoribus eius: abiicit a se omnem potestatem secularem. Vnde cuidam discipulo dixit. Magister dic fratri meo vt diuidat mecum hereditatem. Respondit. O homo quis constituit me iudicem & diuisorem inter vos. Lucae. xij. c. Et cum populus vellet eum facere regem fugit. Deo soluit. Io. vj. c. Item coram Pilato dixit. Regnum meum non est de hoc mundo. Cedo. Io. xvij. xxij. q. iij. §. j. Item ipse soluit tributum. vt legitur Matthei. sari sicut xxij. q. j. c. magnam: quod non fecisset si fuisset dominus temporalis. ceteri.

Non videtur autē probabile q̄ ipse dederit maiorē ptātē Petro
 Spiritualis & ecclesie q̄ in seipso voluit habere: ergo Christus nullā ptātem
 ptās nō ca tēporalē dedit ecclesie. Cōstat autē q̄ spūalis ptās nō cadit in prin-
 dit in prin cipē secularē: ergo istę duę ptātes seu iurisdictiones nō sunt in ea-
 cipē secu- dem persona iuste. Item prima Petri & dicto. c. magnū dr. Subie-
 larem. cti estote omni humane creature propter deū: siue regi tanq̄ pre-
 cellenti: siue ducibus tanq̄ ab eo missis. Ex qua auctoritate videt̄
 q̄ tota tēporalis potestas pertineat ad solos reges & principes ses-
 culares. Item istud idem cauetur lege imperatorū qua dicitur sic.
 Magna em̄ dona a deo collata sunt, sacerdotiū & imperium: sacer-
 dotiū vt diuinis: imperium vt humanis preesset. In corpore au-
 ctē. quo opo. epif. ad or. perdu. in principio colla. prima. Ad idem
 legitur in Canone auctoritas: sacra scriptura pontificum & rega-
 lis potestas huius mundi gubernacula regunt. distin. xxvj. c. duo
 sunt quippe. Igitur a principio potestas ecclesie se extēdit solum
 ad diuina & spiritualia. Potestas vero secularis ad tēporalia. Et isti
 sunt termini antiqui qui nō debent transgredi: scđm illud Prouer-
 biorū. xxij. & ix. q. ij. c. j. cum sequentibus. Nec transgrediaris ter-
 minos antiquos: quos posuerunt patres. Item officia debent esse
 impermixta: alioquin sequeretur cōfusio. Sed aliud est officium
 spūalis iurisdictionis: & aliud est officium iurisdictionis tēporalis: ergo
 hę duę nō debēt misceri in eadem persona: ad hoc facit extra de
 prebēd. c. cum singula. lxxxix. distin. c. singula. xvj. q. ij. c. presby-
 teros. ¶ In contrarium arguitur sic: quia in primitiua ecclesia &
 quasi in initio ipsius nascentis ecclesie Petrus dānauit sententiali-
 ter pro crimine furti: quod est crimen ciuile Ananiā & Saphyram
 poena mortis temporalis: quę est poena ciuilis. Et sic videt̄ q̄ po-
 teitas data Petro & ecclesie extendat se ad delicta ciuilia & ad pœ-
 nas ciuiles: & non solū ad spiritualia. Respōsio. Ista quęstio nō est
 dubia quātum ad istud quod prima facie quęritur: videlicet vtrū
 potestas secularis & ecclesiastica possint simul eidē persone cōue-
 nire vel cōpetere: quia certum est q̄ sic vt manifeste declarabi-
 tur. Sed aliqua argumenta statim facta arguendo ad quęstionem
 implicāt vnū quod est apud aliquos dubium. Vtrum videlicet po-
 testas iurisdictionis ecclesiasticę se extēdat aliquo mō ad ea q̄ subsunt
 iurisdictioni seculari sicut sunt actiōes psonales laicorū & mixte.
 ¶ Quātum ad primum quo quęritur principaliter dicendum est
 q̄ vtraq; potestas secularis & ecclesiastica possunt eidem persone
 competere: sed potestas seu auctoritas iurisdictionis spiritualis &
 temporalis sunt huiusmodi: quia nullā oppositionē vel repugnā-

Petr⁹ dā-
 nauit sen-
 tentialiter
 p crimine
 furti Ana-
 niam.

tiam habēt: ergo possunt eidem persone competere. Maior de se
 patet: sed minor probatur: quia ad homines qui per prudentiam
 & scientiam sciunt humana facta bona vel mala recte discernere
 & per iustitiam debite ordinare premiando bona & puniēdo ma-
 la pertinet de alijs iudicare: & hoc est verum tam scđm philoso-
 phiam moralem: quę dicit q̄ prudētia & iustitia sunt proprię vir-
 tutes principis q̄ scđm sacram scripturam: quę de sapientia iudic-
 cādi dicit Sapiētię. vj. c. Diligite viam iustitię omnes qui preestis
 populis. Et Salomon vt digne posset iudicare populum: petijt a Salomon
 dño sapientiam. vt dicitur. iij. Regū. iij. c. De iustitia vero dicitur petijt a do-
 Sapiētię primo. Diligite sapientiam qui iudicatis. Sapientia autē mino sapi-
 seu prudentia tam de diuinis q̄ de humanis cognoscendis & de entiā vt di-
 eis ordinandis nō habent inter se oppositionem: quia virtus non gne posset
 opponitur virtuti scđm morales philosophos & scđm veritatem: iudicare.
 imo quęlibet virtus quodāmodo iuuatur per aliam: & ppter hoc
 habēt inter se quādam cōnexionē saltem adminiculatiuā: ergo au-
 ctōritas seu ptās spiritualis & secularis iudicādi tā de spiritualibus
 q̄ de temporalibus nō habent inter se aliquam oppositionē seu
 repugnantiam quin possint rationabiliter eidem persone conue-
 nire: imo vna iuuatur & fulcitur per aliam. Ad hoc facit quod legi-
 tur in Psalmo: Q̄ dilecta, ambulabunt de virtute in virtutem.
 de poenitentia distin. ij. c. dum sanctam. vers. sed quidā. & videt̄
 quod notatur. xxxij. q. v. c. ita ne aliqua. Secundo patet de auctō-
 ritatibus sacre scripturę accipiendo exempla in ea scripta quę tra-
 dita sunt nobis vt auctoritas similia faciēdi. Quęcūq; em̄ scripta
 sunt, ad nostram doctrinā scripta sunt. sic dicit Apostolus ad Ro-
 manos. xv. c. Et ideo omittendo paganos & infideles qui sunt fo-
 ris & extra ecclesiam: de quibus nihil pertinet ad nos iudicare: si-
 cut dicit Apostolus primę ad Corinthios quinto capitulo. Loqua-
 mur de iurisdictione quę est & debet esse inter fideles & christia-
 nos: & fuit in populo dei ex eo tēpore quo domin⁹ precepit Moy-
 si vt educeret populum de terra ægypti: & inueniemus q̄ pro
 toto tempore quo Moyses vixit & eduxit filios Israel de terra
 ægypti vsq; ad Iordanem quadraginta annis ipse preffuit in iuris-
 dictione tam spirituali q̄ temporalis: ita q̄ in eadem persona
 Moyfi concurrat vtraq; auctoritas. Q̄ enim habuerit potesta-
 tem spiritualem patet ex pluribus locis legis veteris: in quibus
 legitur q̄ ipse sacrificia obtulit domino & Aaron ac filios eius
 consecrauit in sacerdotes. Q̄ autem fuerit dux & princeps
 populi habens plenitudinem iurisdictionis totius in populum

Pagani &
 infideles
 sunt extra
 ecclesiam.

Moyse
 sp̄ p̄fuit tē-
 porali &
 spūali iur-
 isdictioni.

dei quantum ad temporalia patet in veteri lege in Exodo/Leuitico/Numeris/& Deuteronomio. in quibus nullus legis iudicasse populum in temporalibus nisi Moyses vel substituti per eum: constituit videlicet septuaginti viri. de quibus legitur Numerorum. xj. capi septuagintulo. & alij de quibus legitur Exodi. xvij. capitulo. Et sic patet quod ta viros qui officium sacerdotis non exclusit Moysen ab officio iudicis in temporalibus: sed potius reddidit eum magis idoneum tanquam magis populum familiarem dei: cuius est omne iudicium. Item Samuël propheta simul fuit sacerdos & princeps populi in temporalibus: sicut apparet in primo libro Regum. Et quando populus petiuit regem displicuit domino & dixit. Non te abiecerunt sed me, ne regnem super eos. Nouissime vero tempore Machabeorum reductum est regnum ad sacerdotes: & iidem fuerunt pontifices & reges seu duces populi habentes regimen tanquam in temporalibus quam in spiritualibus. sicut legitur primo & secundo Machabeorum. Reductum est regnum ad sacerdotes: Iuda Machabeo/Ionata/& Simon. & Iohann. filio Simonis: qui in omnibus tam spiritualibus quam temporalibus preauerunt populo dei. Ex quibus apparet quod dicitur quod prelati qui habent iurisdictionem temporalem: nec de temporalibus iudicare multum dissonat a scriptura veteris testamenti. Scriptum est enim Deuteronomij. xvij. c. extra qui. filij sunt legitima. per venerabilem. Sit difficile & ambiguum apud te iudicium inter sanguinem & sanguinem/causam & causam / lepram & lepram. Surge & ascende ad locum quem elegerit dominus deus tuus: & venis ad sacerdotes Leuitici generis: & ad iudicem qui fuerit illo tempore: queresque ab eis: qui iudicabunt tibi, iudicij veritatem: sequerisque eorum sententiam. Et subditur. qui autem superbierit nolens sacerdotis imperio obedire & decreto iudicis, morietur homo ille. Ecce quod manifeste dicit quod ad sacerdotem pertinebat iudicare non solum inter lepram & lepram quantum ad ceremonialia & irregularitatem legis: sed inter sanguinem & sanguinem quantum ad ceremonialia: & inter causam & causam: quantum ad civilia. ¶ Veniamus autem ad nouum testamentum: & ad legem euangelicam & inueniemus idem. Constat enim quod a tempore Constantini plures prelati papa videlicet & alij habuerunt non solum potestatem iurisdictionis spiritualis sed etiam temporalis. De papa patet hoc. xxvj. distinctione. c. Constantinus. De ceteris prelatibus in regno Francie & Theutonie & in pluribus alijs mundi partibus constitutis notorium est quod ipsi a principio fundationis suarum ecclesiarum vel a tanto tempore de cuius contrario non extat

memoria: cum potestate spirituali & ecclesiastica obtinuerunt & Prelati in adhuc legitime obtinent ducatus/comitatus/& baronias cum iure regno francie iurisdictione temporali. Vnde dicit Baldus in. c. nimis de iureiurandici habendo quod clerici possunt habere feuda a principibus: & propterea face nonnunquam non re eis homagium. Quis autem auderet dicere quod assumptus in solum spiritualem episcopum teneretur proprio patrimonio resignare seu renunciare: sed etiam re. Credo quod nullus sane mentis. Et tamen aliqui nobiles habentes temporalem iurisdictionem ex patrimonio potestatem iurisdictionis temporalis assumunt: dictionem. tur pluries ad episcopatus: & tunc simul habent utramque potestatem: spirituales videlicet & temporales. Sic igitur patet quod potestas spiritualis & temporalis iurisdictionis possunt eidem persone competere: nec in hoc questio est dubia. Illud autem quod aliqua argumenta implicent, videlicet utrum sola potestas iurisdictionis ecclesiastice seu spiritualis possit se extendere ad aliqua que videtur pertinere ad iurisdictionem temporalem sicut sunt actiones personales laicorum & mixte, est magis dubium. Circa quod est intelligendum quod aliqua possunt pertinere ad aliquam potestatem seu iurisdictionem tripliciter. Primo ex se. secundo ex usu. tertio ex privilegio seu consuetudine. Videamus ergo primo quid competit ecclesie ex se quantum ad iurisdictionem spiritualem: & primo quantum ad personas. secundo quantum ad negotia seu causas. Quantum ad personas dicendum est quod omnes christiani cuiuscumque gradus vel status seu conditionis existant, subsunt iurisdictioni ecclesiastice. Cuius ratio est. Nam scriptum est Ro. xiiij. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi a deo. Inter christianos enim duplex est potestas: temporalis scilicet & spiritualis siue secularis & ecclesiastica. & utraque est a deo. a deo secundum modum in precedentibus expositum: & ideo utrique potestati subsunt christiani: sed differenter: quia potestati temporalis vel seculari subsunt christiani: quia inter christianos potest esse & est & fuit illa potestas legitima: sed solum ut ciues. Potestati autem spirituali & ecclesiastice subsunt ut christiani & fideles: quia potestas illa fundata est super fidem per christum nobis traditam. Igitur omnes christiani & fideles viri & mulieres clerici & laici reges & principes subsunt iurisdictioni spirituali & ecclesiastice. Et cum predictam iurisdictionem habeat papa sine limitatione loci & personarum: ideo omnes christiani ubicumque sint debent ei obedire. Ceteris vero prelatibus/episcopis/ & archiepiscopis/ & patriarchis in territorijs seu diocesibus sibi commissis tenentur obedire omnes christiani manentes in eis. Et ideo Clemens papa dicit. & habetur extra de maio. & obe. c. omnes. quod omnes christiani prin-

Alii prelati
pertinere ad
aliquam iurisdictionem
tripliciter

Non est potestas nisi a deo.
Inter christianos duplex est potestas: temporalis scilicet & spiritualis siue secularis & ecclesiastica. & utraque est a deo.

cipes terrę & cæteri hoies episcopis obedire debēt: vt bt̄s Petrus Papa p̄t precipiebat. Ab hac tamen oboedientia seu subiectione, papa qui aliquos est supremus in ecclesia potest aliquos eximere: & sic patet q̄ omnis christianus cuiuscūq; status vel conditionis existat, subiectus ab obediēte est iurisdictioni spiritali seu ecclesiasticę. ¶ Vtrum autem iurisdictione seu subiectione ecclesiastica seu spiritalis extendat se ad omnes actiones personales omnium christianorum non solum clericorum sed laicorum. Dicendum est q̄ de se & iure suo extenditur ad cognoscendum & iudicandum de omnibus peccatis: non solum de illis que sunt contra articulos fidei & sacramenta, in quibus principaliter fundatur religio christiana: sed etiam de omnibus peccatis mortalibus: quod patet primo ratione irrefragabili. sic. Cuius est considerare finem, eiusdem est iudicare de his que debent ordinari ad finem: quia ratio eorum que ordinantur ad finem sumitur ex fine. Debet enim intendens aliquod bonum: finem eligere: & ea que sunt congrua fini: & tollere ea que finem impediunt. Verbi gratia. Medicus considerat sanitatem corporum: & certe suum est iudicare de ijs que seruant sanitatem & de his que eam impediunt vt ab eis absteatur. Et consimiliter est in omnibus. Sed corpus ordinatur ad animam etiam sc̄dm gentiles Philosophos: & temporalia ordinantur ad spiritalia: & omnes actiones christianorum debent ordinari ad consequendam vitam eternam tanq̄ nostrum finem vltimum, sc̄dm fidem catholicam in sacra scriptura traditam: ergo cuius vel quorum est considerare de salute anime & de spiritalibus sicut est p̄latorum curam & regimen animarum habentium: vt sunt papa & alij episcopi & archiepiscopi: eorum est iudicare de actionibus personalibus hominū per quas possunt deuiare a salute sua peccando contra quacūq; materiam: siue contra articulos fidei & sacramenta: siue contra bonos mores: peccando in seipsum vel in proximum, verbo vel facto seu quocūq; alio modo. & in hac ratione fundatur. c. nouit extra de iudi. Secundo patet ex auctoritate domini Matthei xvij. vbi dicit sic. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit/lucratus eris fratrem tuum: si te non audierit adhibe tecum vnum vel duos testes: vt in ore duorum vel trium stet omne verbum: q̄ si non audierit/dic ecclesie. Si autem ecclesiam non audierit/sit tibi tanq̄ ethnicus & publicanus: id est excommunicatus. Et constat q̄ loquitur de iurisdictione ecclesie quam habēt p̄lati. Nam ibidem subditur. Amen dico vobis: quecūq; ligaueritis super terram erunt ligata & in celo. Igitur sine vlla dubitatione ad ecclesiam pertinet iure sibi a

Temporalia ordinantur ad spiritalia

deo collato cognoscere & iudicare de quocūq; peccato. Vnde beatus Paulus excommunicauit fornicatorem notorium. vt le: Beat⁹ Paulus excōis circa medium. Cum igitur peccata contingant circa actiones personales hominum & circa contractus de omnibus his pertinet ad ecclesiam iudicare: maxime si intētetur actio per modum iniurię vel cuiuscūq; alterius peccati tam inter laicos q̄ inter clericos vel inter laicū & clericū quicūq; eorum sit actor vel reus. Nec in p̄dictis potest dici q̄ reus trahatur extra forū suum: quia omnes christiani inquātum christiani sunt pertinēt ad forum ecclesie vt supra dictum est. Et hoc est quod expresse dicitur in Canone. xj. quest. j. c. quecūq; vbi dicitur sic. Quecūq; contentiones inter christianos ortę fuerint ad ecclesiam deferantur: & ab ecclesiasticis viris terminentur. Et si obedire noluerint quousq; obediāt a liminibus ecclesie excludantur. Nec propter hoc eneruatur iurisdictione principum secularium qui de actionibus & contractibus subditorum suorum: videlicet laicorum habent cognoscere & etiam iudicare: & que p̄dicta iurisdictione eis non aufertur nec impeditur. Si enim actor voluerit poterit reum trahere ad iudicium seculare & tunc iudex laicus cognoscat. Si autem vult eum trahere ad iudicium ecclesie potest p̄cipue intentando actionem iniurię vel peccati: quia quilibet laicus christianus est vtriq; iudicio subiectus siue subditus. vni vt ciuis: alij vt christianus. Et quęlibet potestas potest in eum exercere iudicium suum: si ad illud euocetur. Sed in optione actoris est euocare reum ad hoc vel ad illud iudicium: & non ad vtrunq;. Et sic potest intelligi illud quod q̄ p̄lati & habetur in Decretis distinctione. xxj. capitulo primo. vbi dicitur q̄ Christus commisit beato Petro iura celestis imperij & terreni & qui hoc priuilegium Romanę ecclesie detrahit, in heresim labitur & hereticus est dicendus. Verum quis hoc sit ius ecclesie sibi a deo collatum, tamen ipsa non semper vsa est isto iure: nec vbiq; partim ad vitandum scandalum: ne putaretur q̄ ecclesia magis quęreret emolumentum pecunię q̄ correctionem vitiorum: partim propter malitiam aliquorum tyrannorum in quorum terris plures ecclesie sunt fundatę: qui propter suam violentam potentiam non permisserunt ecclesiam vt iure sue. Sed in regno Francię christianissimo in quo fuerunt reges ecclesie Regnum deuoti a principio quo fuerunt christiani: ecclesia liberius vsa est iure suo: & tanto plus liberius quanto plus appropinquat se ad di regni. Sic igitur patet p̄imum scilicet quantum extendit se finem.

iurisditio spiritualis ad aliqua que videntur pertinere ad iurisdictionem temporalem. Quantum ad secundum scilicet quantum extendit se ex usu & consuetudine non potest vno verbo dici: quia non omnes ecclesie habuerunt nec habent eosdem usus & consuetudines. Sed quedam vtuntur pluribus, quedam vero paucioribus. Verumtamen si usus ille consistat circa actiones personales & contractus modo quo supradictum est, non est in hoc acquisitio iuris noui: cum hoc competat ecclesie iure suo, vt statim dictum est. Sed est executio iuris primi dati a deo: qd fuit forsitan quando q; impeditum & postea expeditum vel saltem non impeditum quantum ad executionem: vel est executio iuris prioris: quia nihil prohibet aliquid competere ecclesie duplici iure. Si autem usus ille sit circa actiones mere reales: vt dicitur esse in quibusdam ecclesijs paucis tamen. Sed dicendum est qd ad hoc consuetudo potest in talibus locum habere & dare iurisdictionem: sicut expresse dicitur extra de iudi. c. nouit. vbi dicitur sic. Non enim intendimus iudicare de feudo cuius ad ipsum scilicet regem spectat iudicium: nisi forte iuri communi per speciale priuilegium vel contrariam consuetudinem aliquid sit detractum. Igitur per consuetudinem potest alicui acquiri ius cognoscendi & iudicandi de feudo alterius. Alioquin frustra ponere illa exceptio nisi forte. Et fortiori ratione potest consuetudo locum habere in alijs mere realibus non feudalibus. Istas rationes proposui ego Petrus Bertrandi coram domino rege Philippo qui nunc est in illa persecutione quam habuit tunc ecclesia gallicana: que tamen per dei gratiam sopita fuit sine scandalo.

Petrus Bertrandi coram Philippo pro ecclesia proposuit.

Nunc restat videndum de tertio videlicet quid competat ecclesie ex speciali priuilegio seu concessione. Et notandum est Priuilegium proprie dictum: esse illud quod continet specialem gratiam concessam alicui contra vel preter ius commune: & isto modo ecclesia non indiget priuilegio humano quantum ad iurisdictionem in spiritualibus & in delictis & in quibuscunq; actionibus personalibus seu contractibus in quibus potest notari peccatum: quia hanc habet a deo sicut patet ex his que dicta sunt in primo articulo huius questionis. Et ideo non indiget qd ab alio concedatur ei: sed quia executio huius iuris pluries & in pluribus locis impedita fuit. Si aliqui deuoti reges aut principes ordinauerunt & statuerunt qd ecclesia non impediretur in executione huius iuris, talis ordinatio potest largo modo vocari priuilegium: non ex eo qd conferat ius: sed quia tollit impedimentum executionis iuris debiti. Et sic ecclesia gallicana dicit se habere plura priuilegia a regibus francie sancto Ludouico & Philippo eius filio & fratre dicti Ludouici: qui omnes

per ordinationes & statuta sua prohibuerunt ne ecclesia impediatur in executione iurisdictionis que ei competit de iure vel de consuetudine. Rex etiam Francie in coronatione sua iurat seu promittit se seruaturum ecclesijs sui regni priuilegium canonicum: in quo quod prestat includitur qd seruetur iurisditio ecclesie: que competet ei non solum rex francie de iure sed de consuetudine: quia canones decernunt consuetudinem in sua coronatione approbatam habere vim iuris. Et sententia excommunicationis fertur contra impediens iurisdictionem que competet ecclesie de iure vel de consuetudine antiqua: extra de immu. ecclesie. c. qm vt intelleximus lib. vj. ¶ De iurisdictione autem in causis mere realibus quis ipsa competet quibusdam ecclesijs paucis tamen ex consuetudine vt supra dictum est. Tamen qd competat alicui ecclesie ex priuilegio cuiuscunq; principis vel domini temporalis ignoro: aut vix concedo pro modo tempore: quia cum ipsi conentur auferre ecclesie iurisdictionem quam habet a Christo in omnibus peccatis: & per consequens in omnibus actionibus circa quas potest intentari actio peccati. Vix est credibile qd ipsi dent sua qui conantur auferre aliena. Verumtamen Theodosius & Carolus magnus imperatores temporibus suis omnia iudicia ecclesie concesserunt. vt habetur. xj. q. j. c. quicumq; & c. sequenti. Et allegatur per Inno. extra de iudi. c. nouit. quis postea talia fuerint abrogata. Et videtur circa hoc quod legitur & notatur extra de foro compe. c. ex transmissa. & c. ex tenore. & quod notatur in dicto. c. licet. Et sic patet qd iurisditio spiritualis & temporalis possunt rationabiliter eidem persone competere: & qd sola iurisditio spiritualis extendit se ad omnes christianos tam clericos quam laicos quantum ad omnes actiones personales in quibus potest inueniri ratio peccati. Et sic vsa est ecclesia in regno Francie: & est priuilegiata qd non impediatur vt iurisdictione in ijs que competunt ei de iure vel consuetudine. ¶ Ad rationes in oppositum respondendum est. Ad primam cum dicitur qd due species eiusdem generis proximi non compatiuntur se in eodem subiecto: vt homo / asinus: albedo / & nigredo. Dicendum est qd ista ratio deficit in se: & facientes eam contradicunt sibi ipsis. Deficit quidem in se: quia maior non est vera vniuersaliter, sed solum in illis in quibus ex speciali ratione inuenitur repugnantia essendi simul. Verbi gratia. In omnibus naturis per se subsistentibus est repugnantia essendi in eodem subiecto: quia que libet ex natura sua nata est constituere proprium subiectum suppositum vt homo & asinus. Item in oppositis est repugnantia ex natura oppositionis: & ideo in quocunq; genere inuenitur oppositio inter aliquas species, omnes species illius generis sunt

Principes temporales conatur auferre ecclesie iurisdictionem.

Priuilegium ecclesie gallicane circa vsu sue iurisdictionis.

B

incompossibiles sicut patet in albedine & nigredine & de omnibus coloribus medijs: quia omnes habent oppositionem inter se saltem imperfectam. His autem exclusis species generis proximi possunt esse simul in eodem: ut patet de virtutibus tam moralibus quam intellectualibus. Potest enim idem homo simul habere omnes virtutes morales / temperantiam / fortitudinem / iustitiam: & sic de alijs: imo qui habet unam perfecte & complete habet omnes: sicut patet ex vi. c. Ethicorum. & in moralibus supra allegatis. Cum igitur potestas regiminis tam spiritualis quam temporalis innitetur vel saltem debeat inniti virtuti maxime prudentie & iustitie, que debet esse in rectore: patet quod istae potestates decenter possunt esse in eodem. Item qui fecerunt istam rationem dixerunt quod episcopi & archiepiscopi qui habent ducatus / comitatus / & baronias ex fundatione ecclesiarum suarum vel ex propria hereditate seu ex acquisitione, bene possunt habere iurisdictionem temporalem: & constat quod habent temporalem: ergo habent utramque simul. Igitur autem non sunt duae species eiusdem generis proximi, cuius oppositum dicunt in minore propositione. aut duae species eiusdem generis possunt simul esse in eodem subiecto: cuius oppositum assumunt in maiore propositione: & sic quocumque dato semper sibi contradicunt. ¶ Ad secundam rationem dicendum est cum dicitur quod in illa auctoritate domini. Matthei. xxij. Reddite que sunt Caesaris Caesari: & que sunt dei deo. Innuunt diuisionem predictarum iurisdictionum: & distinctio personarum in quas cadunt. Dicendum est quod secundum veritatem textus euangelij intentio Christi non fuit in illo loco facere distinctionem predictarum iurisdictionum nec signare personas in quas cadunt: sed respondere tentatiue questioni Iudeorum: qui cum reputarent se solos esse de populo dei: alijs existentibus paganis & idolatris, non credebant alii qui eorum quod tenerentur ad soluendum censum Caesari pagano imperatori: sed immunes esse a censibus & tributis: quia vacabant cultui dei veri: & ideo cum herodianis qui erant de gente imperatoris venerunt ad Christum proponentes ei hanc questionem. Licet dare tributum Caesari an non? ut si diceret non, accusarent eum apud imperatorem. Si diceret sic, accusarent eum apud principes sacerdotum tanquam dicentem contra libertatem cultus dei. Iesus autem sciens nequitiam eorum / ostenso sibi numismate census in sculpto imagine Caesaris, respondit. Reddite que sunt Caesaris Caesari: & que sunt dei deo. id est Caesari censum sibi debitum: & deo cultum in oblationibus & sacrificijs secundum ritum legis. loquebantur ergo de redditione debitorum & non de diuisione iurisdictionum aut personarum in quas cadunt. Sed dato sine veritatis preiudicio quod

Auctori-
tas illa
Reddite que
sunt Cesa-
ris Caesari
&c. qualiter
intelligitur.

loqueretur de diuisione iurisdictionum: tunc secundum eorum expositionem per hoc quod dicitur. Reddite que sunt Caesaris Caesari / & que sunt dei deo. intelligitur iurisdictionis prelatorum. Sed constat quod iurisdictionis est suprema & ad omnia se extendit: & ab ipso omnis iurisdictionis principum secularium dependet. Non enim potestas est nisi a deo. Ro. xiiij. ergo iurisdictionis prelatorum: quam in terris exercet vice dei: est suprema inter omnes: & ad omnia se extendit: & ab ipsa omnis alia iurisdictionis dependet. quod aduersarij inuicem concederent. Nec ad presens volumus hoc asserere simpliciter & absolute. Sed tamen asserimus quod cum iurisdictionis spiritualis: quam habet ecclesia a Christo respiciat finem vltimum: videlicet salutem spiritualis & eternam: propter quam acquirendam: & ne eam perdamus Christus temporalis ad predictam potestatem dedit ecclesie in beato Petro & successoribus eius: que finem iurisdictionis autem principum secularium se extendit solum ad bona & mala presentis vite civilis: que omnia inter christianos debent ordinari ad futuram vitam sicut ad finem. Consequens est quod spiritualis iurisdictionis ecclesie se habet ad iurisdictionem secularem sicut ars que considerat finem, se habet ad artem que considerat illud quod ordinatur ad finem: puta militaris ad equestrem & equestris ad freni contractiuam siue rectiuam. Constat autem quod ars que considerat finem imperat arti que considerat illud quod est ad finem: sicut ars militaris que considerat victoriam imperat equestri: & si militer est in alijs: ut dicitur primo Ethicorum: ergo potestas iurisdictionis spiritualis habet imperare potestati iurisdictionis temporalis: & illi tenetur obedire in casu suo. Verbi gratia. Aliquis laicus iuste excommunicatus per ecclesiam contemnit excommunicationem longo tempore nec vult redire ad gremium ecclesie: certe ecclesia potest precipere domino temporali sub cuius dominio excommunicatus manet quod compellat eum per captionem bonorum & etiam personam si necesse fuerit, ut satisfaciat & redeat ad obedientiam ecclesie. Et si dominus temporalis recusat hoc facere potest & debet excommunicari. Vnde sanctus Ludouicus statuit quod si aliquis Ordinatio maneret excommunicatus per annum quod compelleretur per gentes regias ad faciendum se absolui: & hoc in pluribus partibus regni Francie obseruatur quotidie. ¶ Ad tertiam rationem de Christo qui abiicit a se ut dicunt omnem annum iurisdictionem temporalem: dicendum est quod qui dicit Christum excommunicationem non habuisse omnem potestatem secularem seu temporalem & spiritualis contradicit eius verbo, Matthei vltimo. c. vbi legitur Christus dixisse. Data est mihi omnis potestas in celo & in terra. Et Apocalypsis primo dicitur, Princeps regum terrae. Sed bene

B. ij.

contingit q̄ habens potestatem & auctoritatem iurisdictionis: nō
 utitur ea in propria persona: nec decet quātum ad omnia: imo mi
 nora debent committi minoribus / & mediocria mediocribus / &
 maiora supremis: sicut consultum fuit Moyfi Exodi. xvij. q̄ cō
 stitueret iudices qui minora & faciliora iudicarent tantummodo:
 & difficiliora remitterent Moyfi iudicanda. Et Apostoli dixerūt
 in actibus. vj. c. Non est equum nos derelinquere verbum dei &
 ministrare mensis. & per hunc modū Christus licet haberet om
 nem potestatem, tamen summum opus ad quod venerat fuit in
 stituere nos de fide sua & de redemptione nostra per ipsum faciē
 da: propter quod circa ista quasi totaliter vacauit / dimittendo mi
 nora quę per alios fieri poterant. Et ideo parū pendit dictum il
 lius qui petebat diuidi hereditatem inter se & fratrem suum. Lu
 cę. xij. quia ad minores poterat recurrere. Fugit etiam cum popu
 lus vellet eum facere regem. Ioan. vj. c. propter duo. Primo quia
 cum ipse rex esset ex se: noluit hoc regnum habere ab hominibus
 neq; per homines. Secundo vt nobis qui puri homines sumus
 daret exemplum fugiendi honores mundi quando conferuntur
 intuitu comodi temporalis. Sicut turbę voluerunt Christum face
 re regem, quia pauperat eos quinq; panibus & duobus piscibus.
 Quod autē dixit coram Pilato: Regnum meum non est de hoc
 mundo: non negauit propter hoc se esse regem: immo postea ex
 presse concessit & confessus fuit. Nam cum Pilatus dixisset ei: er
 go rex es tu: respondit. Tu dicis, quia rex sum ego. Ego enim in
 hoc natus sum & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhi
 beam veritati. Nec dixit regnum meum non est in hoc mundo
 cum regnum eius sit in celo & in terra: sed dixit regnum meum
 non est de hoc mundo: quia nec electione mūdāna nec successio
 ne humana fuit rex / sed vnione beata: quāuis parum aut quasi ni
 hil vsus fuerit iurisdictione temporalī. Et dico parum: quia quādo
 fecit flagellum de funiculis & eiecit e mentes & vendētes de tem
 plo & nūmulariorum mensas evertit: videtur fuisse vsus potesta
 te seu iurisdictione temporalī. Vnde & Iudei dixerunt ei. Dic no
 bis in qua potestate hoc facis. Verū tamen quia principaliter vene
 rat nos redimere & saluare quasi omnes actus eius versabantur
 circa eruditionem nostram: & pauci aut nulli circa exercitium cui
 iuscunq; iurisdictionis: non q̄ vtramq; potestatem non haberet:
 sed vt salutē nostrę totaliter intenderet: sicut dicitur. Ioā. iij. Non
 enim misit deus filium suum in mundum vt iudicet mundū: sed
 vt saluetur mundus per ipsum. Expleto autem sacramēto nostrę
 salutis per mortem Christi & eius resurrectionem: Christus com

Christus in
 hoc mun
 do circa
 duo prici
 paliter va
 cavit.

Turbę iu
 deorū qua
 re volue
 runt Chri
 stū facere
 regem.

Christus pa
 rum fuit
 vsus iuris
 dictione
 seu ptate
 tpali.

misit Petro regimen ecclesię tantū quātum necessarium erat &
 expediebat cum regimine ecclesię. Et quia vtraq; potestas tpalis
 & spiritalis est ad hoc necessaria: ideo vtramq; potestatem cōtu
 lit Petro. Et de ptate quidē spūali nullus christianus dubitat. De
 potestate autē temporalī patet Actū. v. c. vbi legitur q̄ Petrus
 damnauit iudicialiter Ananiā & Saphyrā pro crimine furti & mē
 daciij. Raro autem aut nusq̄ legitur alibi q̄ ipse Petrus fuerit vsus
 hac potestate temporalī: quia propter paucitatem credētū super
 quos fuit sibi data potestas: intentio Petri & aliorum apostolorū &
 discipulorū fuit ad cōuertendū alios ad fidē per predicationem &
 miraculorū operationē: sicut dī Matthei ultimo. c. Illi autē profecti
 predicauerūt vbiq; dño cooperante & sermonē cōfirmāte sequē
 tibus signis. Multiplicatis autem fidelibus per conuersionē genti
 lium tam principum q̄ subditorum: vere remāsit vtraq; potestas
 vel remanere debuit apud ecclesiā. Quia cui⁹ est iudicare de fine
 eiusdem est iudicare de ijs quę ordinantur ad finem: vt supra di
 ctum est. Quod autem dicitur vltius q̄ Christus soluit tributū:
 patet ex textu euāgelij ibidem q̄ Christus nō soluit tanq̄ debitū:
 imo anteq̄ solueret declarauit Petro se non esse debitorē tributū.
 Soluit tñ ipsum ad euitandū scandalum: vnde dixit. Ne autē scan
 dalizemus eos &c. Ad illud quod postea dī, Subiecti estote omni
 humanę creature &c. dicēdū est q̄ beat⁹ Petrus nō loquit̄ de sub
 iectiōe vni⁹ ad alterū quo ad iurisdictionē: quia sic oporteret quē
 libet esse subiectū cui libet quo ad iurisdictionē & ecōuerso quātū
 ad christianos: quibus oībus loquitur dicēs. Subiecti estote oī hu
 manę creature: qđ est absurdū: scilicet q̄ idē respectu eiusdem sit
 dñs & subditus. Sed loquitur de subiectiōe quo ad meritum hu
 militatis q̄ apud oēs debet seruari: magis tñ respectu regū & ducū
 & aliorū qui in sublimitatē cōstituūtur. Et sic respōdet & bene In
 no. extra de iudi. c. nouit. Ad aliud dicendū est q̄ tā sacerdotiū q̄
 imperium sunt a deo per modum in p̄cedentibus expositum.
 Sacerdotium quidem vt p̄cesset diuinis & spiritalibus quātum
 est de prima & principali intentione sacerdotij. Sed quia diuina &
 spiritalia perturbātur & qñq; impediūtur per abusum hoīm cir
 ca tpales. Ideo ad sacerdotium secundario & ex consequenti perti
 net impedimēta & perturbationes tollere & impeditores ac per
 turbatores ferire gladio spiritali. Et isti sunt veri termini iurisdī
 ctionis spiritalis & temporalis ecclesię quos transgredi nō licet: tpalis ni
 quia iurisdictione temporalis nullo modo se extendit ad spiritalia: hil nouit
 de quib⁹ nihil nouit. Iurisdictione vero spūalis se extēdit ad actiōes de spūalia
 hoīm circa tpalia: quę ordinantur ad spūalia tanq̄ ad finē: quatenus libus.

B. iij.

abusus hominum circa ea potest impedire finem. Ad vltimum cum dicitur q̄ officia debent esse impermixta: alioquin sequetur confusio. Dicendum est q̄ illud habet locum quando plures intromittunt se simul de eodem negotio: quod nō est in p̄posito: quia de sp̄rialibus nullus potest se intromittere nisi iudex ecclesiasticus. De tp̄alibus vero nō intromittunt se simul iudex secularis & iudex ecclesiasticus: quia nullus pro eadē causa debet simul trahi ad diuersa iudicia: sed in optiōe actoris est recurrere ad vnū eorum: & ille solus habet tunc cognoscere de illo negotio & iudicare: & sic nulla est confusio.

¶ Quarta Questio.

Varto quæro. Vtrū potestas sp̄ialis debeat dñari tp̄ali. Et videtur q̄ nō: quia iurisdictiones sunt distincte vt in auctē. quō oportet ep̄os &c. in p̄cipio. colla. j. de cōsecra. distinc. liij. c. celebritatē in fine. Non ergo papa debet se intromittere de potestate tēporali: sed debet tp̄alia dimittere imperatoribus regibus & alijs dominis tēporalibus. viij. distin. c. quo iure argu. extra qui filij sunt legi. c. lator. &c. causam. alias poneret falcem suam in messem alienam de elect. c. venerabilem: quod nō est faciendum. v. q. iij. c. primo. Præterea scdm Hugo. Imperator a solo deo habet potestatem in temporalibus. Papa vero in spiritualibus: & sic iurisdictiones sunt distincte: vt dicunt primæ concordantiæ. Et licet imperator coronam recipiat a papa, gladium tamen ab altari recipit. xciiij. distinc. c. legimus. Et etiam ante fuit imperium q̄ apostolat⁹. Propterea potestas spiritualis indiget temporalis multotiens. xxiiij. q. v. c. ad ministratores. ergo nō dominatur ei. Præterea si spiritualis dominaretur temporalis haberet dominium temporalium. Sed dominium earundem rerum non potest esse simul & semel in solidum eodem tempore apud plures. ff. cōmo. l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. ergo null⁹ alter haberet dominium: quod est falsum: ergo &c. Contrarium videtur. nam Christus cōmisit summo pontifici vices suas. vt habetur Matthæi. xvj. c. & xxiiij. q. j. c. quodcunq;. Sed Christo data erat omnis potestas in celo & in terra Matthæi xxviiij. ergo summus pontifex qui est eius vicarius, habebit hanc potestatem extra de transla. ep̄is. c. quanto. ¶ Respondeo & dico q̄ potestas spiritualis debet dominari omni hūanæ creature per rationes quas Hostiensis induxit in summa qui filij sunt legitimi & a quo. Item quia Iesus Christus filius dei dum fuit in hoc mundo & etiam ab æterno: naturalis dominus fuit: & de iure naturali in imperatores & quoscunq; alios depositionis sententiam

Impator
prātē ha-
beta deo:
sifr & pa-
pa.

Rñsio ad
questionē
ppositā.

has ferre potuisset & damnationis & quas cūq; alias: vtpote in personas quas creauerat & donis naturalibus & gratuits dotauerat & etiam conseruabat. & eadem ratione & eius vicarius potest. Nā nō videretur discretus dominus fuisse: vt cum reuerentia eius loquar nisi vnicum post se talem vicarium reliquisset qui hæc omnia posset. Fuit autem iste vicarius eius Petrus Matthæi. xv. ultra medium. Et idem dicendum est de successoribus Petri cum eadē absurditas sequeretur, si post mortem Petri humanam naturam a se creatam sine regimine vnus personæ reliquisset. argu. ad hoc qui filij sunt legi. c. per venerabilem ultra medium. De hoc notat Inno. in. c. licet de foro compe. Et ideo Bonifacius octau⁹ motus multis alijs efficacibus rationibus & exemplis & auctoritatibus sacre scripture declarauit/dixit & definiuit subesse Romano p̄ticipi omnem humanam creaturam de necessitate salutis: vt in Decretali: vnam sanctam. Extratragati in titul. de maio. & obed. quā de verbo ad verbum in fine huius opusculi inserere curauit: quoniam elucidat & declarat materias huius quartæ questionis. ¶ Vnam sanctam ecclesiam catholicam & ipsam apostolicam vt gente fide credere cogimur & tenemur: nosq; eam firmiter credimus & simpliciter confitemur: extra quam non est salus nec remissio peccatorum. Sponso in Canticis proclamante. Vna est columba mea: perfecta mea: vna est matri suæ electa: genitrici suæ quæ vnum corpus mysticum repræsentat: cuius corporis caput christus: caput christi vero de⁹: in qua est vn⁹ dñs: vna fides: vnicū baptisma. vna nēpe fuit tpe diluuij archa noe: vna ecclesiā p̄figurans: quæ in vno cubito conseruata vnum videlicet noe gubernatorem habuit & rectorē extra quā omnia subsistentia super terrā legimus fuisse deleta. Hanc autē veneramus & vnicā dicēte dño in Propheta. Erue a framea deus animam meam, & de manu canis vnicam meam. Pro anima enim id est pro seipso capite orauit & corpore: quod corpus vnicam scilicet ecclesiam nominauit: propter sponsi fideiq; sacramentum & charitatis ecclesie vnitatem. Hæc est tunica domini inconsutilis quæ scissa nō fuit: sed sorte peruenit. Igitur ecclesie vnus & vnice: vnum corpus, vnum caput non duo capita, quasi monstrum Christus videlicet Christus vicarius Petrus: Petriq; successor. dicente domino ipsi Petro. Pascue oues meas. Meas inquit gñaliter nō singulariter has & illas: p̄ quod commississe intelligitur sibi vniuersas. Siue ergo Greci siue alij se dicant Petro eiusq; successoribus non esse commissos: fateantur necesse est se de ouibus Christi non esse: dicente domino in Ioanne: vnum ouile vnum & vnicum esse pastorem. In hac eiusq;

Motiuū
Bonifacij
octaul.

B. iij.

potestate duos esse gladios: spirituales videlicet & temporales euangelicis dictis instruimur. Nam dicentibus apostolis. Ecce duo gladij hic in ecclesia: scilicet cum apostoli loquerentur non respō-

Qui i p̄tā: dit dñs nimis esse sed satis. Certe qui in potestate Petri temporale Petri tē lem gladium esse negat: male verbum attendit domini proferens poralē gla tis. Conuerte gladium tuum in vaginam. Vterq; ergo in potestatiū esse ne te ecclesię: scilicet spiritualis gladius & materialis: sed is quidē pro gat: male ecclesiā: ille vero ab ecclesia exercendus. Ille sacerdotis. is manu verbum regum & militum: sed ad nutum & patientiam sacerdotis. Oportet autē gladium esse sub gladio & temporalem auctoritatē spirie tuali subijci potestati. nam cum dicat Apostolus. Nō est potestas nisi a deo: quę autē a deo sunt: ordinata sunt. Nō ordinata essent nisi gladius esset sub gladio: & tanq̄ inferior reducere per alium iu suprema. Nam scdm̄ beatum Dionysium: lex diuinitatis est in fima per media in suprema reduci. Non ergo scdm̄ ordinem vni- uerſi omnia eque ac imediate sed infima per media/ & inferiora per superiora ad ordinem reducuntur. Spirituales autē & dignitate & nobilitate terrenam quamlibet p̄cellere potestatem oportet tanto clarius nos fateri, quanto spiritualia temporalia antecel- lunt. Quod etiam ex decimarum datione & benedictione/ & san- ctificatione ex ipsius potestatis acceptione & ipsarum gubernatione claris oculis intuemur. Nam veritate testante, spiritualis potestas terrenam potestatem instituire habet & iudicare si bona non fuerit: sic de ecclesia & ecclesiastica potestate verificatur vaticiniū Hieremię. Ecce constitui te hodie super gentes & regna: & cetera quę sequuntur. Ergo si deuiat potestas terrena iudicabit a potestate spirituali: sed si deuiat spiritualis minor, a suo superiori: si vero suprema a solo deo, non ab homine poterit iudicari: testante Apostolo. Spirituales homo iudicat omnia: ipse autem a nemine iudicatur. Est autem hec auctoritas & si data sit homini vt exerceatur per hominem non humana sed potius diuina ore diuino data Petro suisq; successoribus in ipso Christo: quem confessus fuit petra firmata: dicente domino ipsi Petro. Quodcunq; ligaue ris &c. Quicunq; igit huic potestati a deo sic ordinate resistit, dei ordinationi resistit: nisi duo sicut Manicheus fingat esse principia: quod falsum & hereticum iudicatur. Quia testante Moyse: Nō in principijs sed in principio deus celum creauit & terram. Porro subesse Romano pontifici omnem humanam creaturam declaramus/ dicimus/ & definimus omnem esse de necessitate salutis. Datum Lateran. xliij. Decembris. pontificatus nostri anno octauo.

Prās spūa
lis nōnq̄
terrenā iu
dicare ha-
bet.

¶ Ad argumentum in contrarium respondeo. Ad primum cum dicitur q̄ iurisdictiones sunt distinctę &c. dicit Hostiensis sic. Ego iurisdictiones assero & vtrāq; a deo p̄cessisse: vt dicta aucten. quō oportet ep̄is. Tamen quanto altera magis deo appropinquat tanto maior: ergo sacerdotium maius. quod probatur ex ordine scripturę dictę aucten. Et sic intellige q̄ non multum discrepant sacerdotium & imperium. vt in aucten. de nō alie. & permuta. reb. ecclesię. §. si minus colla. ij. Non multum discrepant quo ad principium vnde procedunt: sed multum discrepant quo ad maioritatem. Inde est q̄ caput ep̄isopi inūgitur, sed armis regis: & ep̄isopus chrismate. rex oleo vt sciatur q̄ ep̄isopus est vicarius capituli nostri id est Iesu Christi. Et vt ostēdatur quāta sit dñia iter auctoritatem p̄tificis & principis potestatem. extra de sacra vnctio. c. j. versiculo vnde in veteri testamento. Et eodem modo respondetur ad secūdam oppositionem. Et quod dicitur ante fuisse imperium q̄ apostolatum, hoc nō facit ad propositum: quia potestas non ratione temporis dicitur maior: sed ratione potius dignitatis. Nam & si Andreas primus venit ad fidem q̄ Petrus, p̄latus est Andreas tamen Petrus Andreę: cum in apostolorum catalogo semper Petrus quasi p̄cipuus p̄mittatur: non q̄ Petrus sit prior siue prior tempore sed potior dignitate. ¶ Ad tertium argumētum dico q̄ Petrus, q̄ licet vt supra dictum est omnis humana creatura subsit pape: & sic potestati spirituali: non tamen sequitur q̄ habeat dominiū omnium rerum temporalium. Ad cuius declarationem est sciendum q̄ est duplex dominiū: est em̄ quoddā dominiū iure diuino quoddā aliud iure humano. viij. distin. c. quo iure. Diuinum dominiū est illud quod est apud deum supra omnem creaturā. Ipse enim deus creator est omnium vniuersorum: qui enim manet in eternum creauit omnia simul. Item in Genesi. c. primo. In principio creauit deus celum & terram. Et vide de hoc quod legitur & notatur. C. de summa trini. & fide catho. c. j. isto iure diuino. Dñi est terra & plenitudo eius. in Psalmo. de decimis. c. tua nobis. & dicto. c. quo iure. Istud dominiū est verum dominiū simplex & absolutum: & vnus est dñs omnium creaturarum deus: & ideo proprie loquendo omnes creature p̄prietates res & possessiones & bona alia in bonis nullius sunt vere absolute & proprie nisi dei. Circa quod dominiū dicit Hostiensis de voto. & vo. redemp. c. qđ super in magna glo. versiculo mihi tamen videtur sic. Mihi videtur q̄ in aduentu Christi omnis honor & ois principatus & omne dominiū & iurisdicō de iure & ex iusta causa per illum qui supremā manū habet/ nec errare potest, omni infideli substracta

fuerunt & ad fideles translata: quod hic iusta causa probatur. Ecclesiast. x. Regnum de gente ad gentem transfertur propter iniustitias & iniurias & contumelias & diuersos dolos. q̄ hoc factum sit probatur de consti. c. translato: & hoc in persona Christi filij dei viui: qui non solum sacerdos fuit sed & rex. Lucę. j. Ecce concipies in utero & c. vsq; & regni ei⁹ nō erit finis. Vnde & ipse dixit Mathęi. xxj. Auferetur a vobis regnū & dabitur genti facienti fructū eius. Huius autem regni & sacerdotij principatum perpetuū cōmisit filius dei Petro & successoribus eius. vt patet in eo quod legitur & notatur de homi. c. pro humani. libro. vj. & c. per venerabilem qui filij sint legi. §. rationibus per totū: & maxime in versiculo finali. Et de tali dominio diuino dico q̄ omnis tēporalis potestas est subiecta spiritali & debet potestas spiritalis potestati temporali dominari. Aliud est dominiū quod scđm legistas vocatur legale dominiū: & ita nominat Accursius. ff. de verborū signifi. l. recte. Scđm vero Canonistas vocatur humanum. vt in dicto c. quo iure. De isto legali vel humano dominio dicit Inno. sic. q̄ est ius quod ad aliquem spectat vel acquiritur de iure naturali: vt sunt dominia obligationes: & hmoi & c. innuens expresse q̄ rerū dominia & obligationes sunt de iure naturali id est de iure gentiū. Non autē a iure ciuili vel imperatore vt actiones. vt. ff. de iusti. & iure. l. ex hoc iure. insti. de rerum diu. §. fere. Ita notat Inno. de cōsti. c. que in ecclesiarum. & Compostellanus dicit ibidem q̄ a iure gentium descendunt dominia. Sed per leges principum distinguuntur modi per quos rerum dominia acquiruntur. ff. de acqui. re. do. per totum. & insti. de re diu. per totum. & sic intelligit quod legitur. viij. dist. c. quo iure. Et sic concordant in hoc q̄ dominia sunt de iure gentium. Videtur mihi q̄ dominiū rerum legale vel humanū fuit a deo collatū hūanę creature, & nō fuit ab initio introductum iure gentium vel ciuili. Nam deus omnia que creauit fecit propter rationabilem creaturam: & omnia subiecit rationabili creature Gen. e. j. Et sic reseruato sibi vniuersali & vero dominio oim creaturarū huius dominiij vtilitatē concessit ab initio humane creature quo ad vsum: quod videtur intelligere Accursius. C. de iure do. l. in rebus super verbo naturaliter. vbi dicit q̄ iure primo non distinguebantur dominia nisi quātum ad vsum & c. Vnde ante ius gentium oia fuerunt cōmunia quousq; iure gentium vsibus primorum parentū appropriarentur: vt vnusquisq; quod suum esset sciret. Vnde lex dicit q̄ iure gentium dominia sunt distincta: nō dicit introducta. vt dicta. l. ff. de iustitia & iure. l. ex hoc iure. Cum em̄ iure gentiū diuidantur dominia: sequitur q̄

De oia q̄ creauit fecit propter rationabilem creaturam.

ante diuisionem erant dominia cōmunia argu. ff. cōi. diu. l. iij. circa principium cum ibi notatis. Vnde ex concessione diuina vtilitatis dñi causatur quoddam dñium legale vel humanū: quod respectu veri dominiij diuini nō dicitur dñi sed in se consideratū dicitur verum. Istud vero dominiū legale vel humanū prout erat in cōmuni non debet dici iuris gentiū sed diuini: prout vero cui libet appropriatur vel acquiritur hoc dominiū sic consideratū, est iure gentium. Et tale dominiū non est apud papam tm̄ sed apud omnes qui iuste acquirunt: & ex quo semel acquisitum est non licet papę vel alicui alteri auferre v' occupare sine iusta causa: quia esset contra ius naturale diuinū quo vniciq; dictum est: ne faciat alteri quod sibi non vult fieri. vt in principio Decretorū. & dñs dicit in Esdra. Ne transgrediaris terminos antiquos quos posuerunt patres tui. ix. q. j. c. nullus alterius. facit ad hoc. C. de cohorta. l. si quis libro. xij. Et hoc intelligo sine causa: quia ex iusta causa potest aliquis priuari ab homie vel a iure tali dominio. ff. de religio. ex iusta cā & sump. fune. l. si quis sepulchrū. C. pro quis. caul. ser. libe. acce. priuari do per totum & ff. & C. de bonis damna. per totum. Vnde per hoc dominio rei respondetur ad argumentum q̄ quantum ad humanam creaturam illa subest spiritali potestati: sicut dictum est. Sed dominia rerum aliarum sunt apud singulos qui iuste acquirunt: verum est de dominio legali vel humano. Sed dominiū diuinum est apud deum. Nec est contradictio diuersisq; respectibus accepto dominio. Ad illa iura communia que dicunt q̄ imperator est dominus mundi. ff. ad legem Ro. de iact. l. de precatio. Responde vt notatur C. de quadri. prescrip. l. bene a zenone.

¶ Finem hic capit vtilissimus Tractatus magistri Petri Bertrandi Cardinalis Eduēsis de duabus potestatibus: ecclesiastica scilicet & seculari. Impressus Parisij apud Ioannem du pre cōmorantem contra Collegiū Cluniacē. sub signo diui Sebastiani. Impensis vero Reginaldi Chaudiere bibliopolę habitātis in vico sancti Iacobi sub intersignio hois siluestris.